

Монетний тип як аксіологічний код нації

Андрій Сташко

Адвокат
УКРАЇНА, м. Львів
as.advokat@gmail.com

An analysis of the themes of legends and graphic content of national coins as a trend of the axiological priorities of modern society.

Ключові слова: нумізмати́ка, монетний тип, легенда монети, зображення монети.

У нумізматиці монетний тип трактується як сукупність зображень та легенд, характерних для всіх монет певного номіналу і часового відтинку. Так, для золотих, срібних, біметалевих монет України, а також монет, виготовлених із недорогоцінних металів, монетний тип формують атрибутивні елементи, розміщені на аверсі: малий Державний Герб України та написи «УКРАЇНА», «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ», номінал, рік карбування, проба монети, логотип Монетного двору Національного банку України. Логотип Монетного двору Національного банку України вперше розміщено на монеті «Білгород-Дністровський», накарбованої в 2000 році. До створення смислових компонентів монети Національний банк співпрацює з науковими, академічними установами. Так, ювілейну монету номіналом 5 гривень, присвячену 100-річчю першого Курултаю кримськотатарського народу, Національний банк України випустив у 2017 році за участі Інституту геостратегії імені Ісмаїла Гаспринського.

МОНЕТИНІ ТИПИ

Ключове значення для пам'ятних та ювілейних монет мають тематичні елементи, які поєднують як написи, так і зображення. Їх символізм в своїй сукупності відображає аксіологічний код нації. Тематичні компоненти розміщують на аверсі та реверсі монет. Використовуються методи: стилізація

історичних пам'яток, фольклорних, етнографічних елементів; композиція елементів; включення атрибутивних елементів в композиції стилізованих елементів; символізація елементів, тобто використання реалій як символів.

Монетний тип встановлюється за класифікаційною схемою, вагомим аспектом якої є аналіз варіанта зображення. До виражальних елементів зображень і легенд монет України відносимо галузеві реалії, твори образотворчого мистецтва, цитати, вислови, заклики. Як приклад, наводимо прототипи (оригінали) реалій геральдики, накарбованих на монетах з недорогоцінних металів (табл.).

Таблиця

Прототипи (оригінали) реалій геральдики

Реалія	Легенда, зображення на монеті
Гімн	Синя карта півострова Крим, на тлі якого жовтими буквами рядки українською та кримськотатарською мовами з гімну кримськотатарського народу: «Я ПРИСЯГНУВСЯ, Я ДАВ СЛОВО ПОМЕРТИ ЗА НАРОД...»
Герб	Малий Державний Герб України, орнаментований за мотивами народних настінних розписів
	Родинний герб князя Василя Костянтина Острозького
Геральдична фігура	Лев (із герба ЗУНР),
	Геральдичний лев в обрамленні вінка з калини спирається на скелю, напис «У.С.С. 1914» (з емблеми Українських січових стрільців)

Вагомим джерелом для дизайнерських пошуків монет стали різні жанри образотворчого мистецтва. Широкий ряд монет, які підносять національну пам'ять, опираються на живописні полотна. Фрагменти полотна «Битва під Оршею», створеного невідомим учасником битви, відтворено у

ювілейній монеті «500-річчя битви під Оршею». Монета присвячена переможній битві армії Великого князівства Литовського з військом Московського князівства у 1514 році. Князь Костянтин Острозький, об'єднавши польські, литовські, українські і білоруські війська, зупинив наступ військ великого князя московського, що актуалізує віковичний досвід міжнародної консолідації перед лицем агресії.

Образна палітра меморіалу вшанування пам'яті жертв голодомору 1932 – 1933 років, встановленого на Печерських пагобах в Києві, перегукується із зображенням монети «Голодомор - геноцид українського народу», накарбованої в 2007 році. На аверсі монети зображено дівчинку з колосками в руках, яка стоїть на стерні, на реверсі – на тлі запалених свічок височить хрест з лелекою всередині.

Реверс ювілейної монети «100-річчя боїв легіону Українських січових стрільців на горі Лисоня» оформлено композицією: український січовий стрілець сурмить на тлі абрису сучасного меморіального комплексу на горі Лисоня. Монета номіналом 5 гривень присвячена подвигу легіону УСС. У 1916 році УСС – українське добровольче військо формування, що входило до складу австро-угорської армії під час, зазнало важких втрат, однак зупинило наступ російської армії на Бережани під час Брусилівського прориву під час Першої світової війни.

Когнітивні паралелі виникають під впливом зображень монет, які відтворюють архітектурні пам'ятки. Ювілейна монета «Йосиф Сліпий», викарбована у 2017 році, увічнює пам'ять про патріарха Української греко-католицької церкви як символу незламності духу українського народу. Ідею консолідації українців у світі передає зображення на аверсі Собору святої Софії у Римі і на реверсі – Собору Святого Юра у Львові.

Яскрава особистість і життєвий шлях київської княжни, доньки князя Ярослава Мудрого – Анни Ярославни, яка наприкінці 40-х років XI ст. вийшла заміж за французького короля Генріха I Капета, увічнена в ювілейній монеті. На аверсі змальовано образ київської княжни Анни на тлі Софії Київської та напис «АННА ЯРОСЛАВНА». На реверсі – образ Анни як королеви Франції на тлі збудованого

нею Монастиря Святого Вікентія у місті Санліс, над зображенням – її підпис «ANA гЪННА», напис «КОРОЛЕВА ФРАНЦІЇ».

Колорит епохи, якій присвячено монету, підкреслюється поєднанням тематики монети і художніх творінь, символів, властивих тому часу. Адаптовані твори українського художника-графіка, ілюстратора, автора перших українських державних знаків 1917-1920 років Г. Нарбута органічно сприймається на монеті «80 років проголошення незалежності УНР». Аверс монети прикрашає карбована версія творів Г.Нарбута. Романтичним символом молодої держави, сповненої праці, достатку і гармонії можна вважати композицію: на тлі розлогого дерева постаті робітника із молотом біля ковадла, селянки із серпом і снопом та дитини, у фокусі композиції державний герб – тризуб. Всі написи виконані шрифтом, розробленим Г. Нарбутом. На реверсі близької за тематикою монети «80 років проголошення соборності України» вміщено національні символи – герби УНР і ЗУНР, а також символ України – зображення українки з ілюстрації Георгія Нарбута до журналу «Мистецтво» 1919 року.

ВИСНОВОК

Монетний двір України, творчі колективи художників і скульпторів активно використовують для створення монет реалії різних галузей науки, техніки, мистецтва, літератури, які є потужним ресурсом інтелектуального та естетичного наповнення нумізматичної творчості. Оригінальний контент різної природи і техніки виконання, обраний як прототип, трансформується нумізматичними засобами і стає надбанням високого мистецтва карбування монет. Тематика легенд та художнього оформлення національних монет свідчить про тренди аксіологічних пріоритетів сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Зварич В.В. Нумізматичний словник. Львів : Вид. ун-ту, 1972. 147 с.